HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

א) כ"א אחיך א"ל אמאי קא מחייך, ב) מנחות לג:, ג) ברכות נז: ע"ש, ד) [עמ"ש בס"ד על גליון ברכות נז: דמלוה להסביר], ה) לקמן כט., ו) [תוספתא שבת פ"ח ה"ט] סנהדרין נב:, ז) [תוספתא שבת פ"ח ה"ט ותוספתא סנהדרין פ"ד ה"ג], ח) [תוספתא שבת פ"ח ה"י], ט) [שם], י) [לקמן יג.], כ) [כתובות קד.], ל) [וע"ע תוספות ב"מ לב: ד"ה מדברי שניהם וכו'],

* * *

תורה אור השלם

1. וַייָ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: שמות יג כא
2. יְיָ יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: תהלים קכא ח
3. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
4. כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ: ויקרא יח ג
5. בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּכְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ כִּי דָבָר אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם יְיָ: ירמיהו לד ה

* * *

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי וכו' רבי יהודה דהתם דלא: (ב) בא"ד בדאורייתא דלאו חק:

* * *

לעזי רש"י

לייטוג"א. חסה.

רפנ"א. צנון.

קושטנטינ"ה. אסטנבול (עיר בתורכיה).

אפוגרימ"ט [אישיריטי"ר]. לכרות את מיתרי הברך.

* * *

מוסף רש"י

הא בזוטרי. יפין (ברכות נז:). **שורפין על המלכים.** שמתו, מטתן וכלי תשמישן, ואין בהן משום דרכי האמורי (סנהדרין נב:).

נתפרדה חבילה אונקלוס בר קלונימוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי אבתריה משכינהו בקראי איגיור הדר שדר גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה אמר להו לא תימרו ליה ולא מידי כי הוו שקלו ואזלו אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפיורא נקט נורא קמי פיפיורא פיפיורא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא מי נקט נורא מקמי אינשי אמרי ליה לא אמר להו הקב"ה נקט נורא קמי ישראל דכתיב [1]וה' הולך לפניהם יומם וגו' איגיור [כולהו] הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה אמר להו לא תשתעו מידי בהדיה כי נקטי ליה ואזלי חזא מזוזתא [דמנחא אפתחא] [א]אותיב ידיה עלה [ב]ואמר להו מאי האי אמרו ליה אימא לן את אמר להו מנהגו של עולם [ג]מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ שנאמר [2]ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם איגיור תו לא שדר בתריה [3]ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך [ג]אמר רב יהודה אמר רב [ד]אל תקרי גוים אלא גיים זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים דאמר מר [ב]צנון מחתך אוכל חזרת מהפך מאכל קישות מרחיב מעיים והא תנא [ה]דבי רבי ישמעאל למה נקרא שמן קישואין מפני שקשין לגופו של אדם כחרבות לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי: יום הלידה ויום המיתה: מכלל דר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים אלמא שריפה לאו חוקה היא מכלל דרבנן סברי שריפה חוקה היא והא תניא [ו]שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי ואי חוקה היא אנן היכי שרפינן והכתיב [4]ובחוקותיהם לא תלכו אלא דכ"ע שריפה לאו חוקה היא אלא חשיבותא היא והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לעבודת כוכבים ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי בה ושאין בה שריפה לא חשיבא ולא פלחי בה גופא [ג]שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי שנאמר [5]בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים וגו' [ז]וכשם ששורפין על המלכים [ד]כך שורפין על הנשיאים ומה הם שורפין על המלכים מיטתן וכלי תשמישן ומעשה שמת ר"ג הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי והאמרת מה הן שורפין עליהם מיטתן וכלי תשמישן אימא בשבעים מנה צורי ומידי אחרינא לא והתניא [ח]עוקרין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי אמר רב פפא סוס שרכב עליו ובהמה טהורה לא והתניא [ט]עיקור שיש בה טריפה אסור ושאין בה טריפה מותר [י]ואיזהו עיקור שאין בה טריפה

המנשר

נתפרדה חבילה. אהבתינו שנקשרה נפש בנפש: **גונדא.** גדוד: **ניפיורא נקיט נורא לאפיפיורא.** נוטל ומוליך האבוקה לפני אפיפיור. כולן מיני שררה הן זה למעלה מזה: **קומא.** מלך: **שני גיים כתיב** וקרינן גוים: **אנטונינוס ורבי.** זה בא מעשו וזה בא מיעקב: **חזרת.** לייטוג"א בלע"ז: **צנון.** רפנ"א בלע"ז: חיתוך והיפוך מועילין למאכל: **פלחי בה.** עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו העומד תחתיו: **אלמא.** מדלא תלי ר"מ טעמא בשריפה אלמא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים: **ורבנן.** דתלו טעמייהו בה קסברי חוקה היא להם: **ולא מדרכי האמורי.** אינה מדרכי האמורי לחוש ללא תעשה כמעשיהם (שמות כג): **חשיבותא הוא.** מי ששורפין עליו מראין שמיתתו חשובה להם חשיבא להם המיתה ששרפו עלה ופלחי לעבודת כוכבים: **בשלום תמות.** בצדקיהו כתיב: **שבעים מנה צורי.** משמע הכסף שרף. צורי משקל של צור והוא כ"ה סלעים והסלע ד' דינרים והדינר הוא משקל זהוב קוסטנטינ"ה: **בשבעים מנה.** כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה: **ומידי אחרינא לא.** מפסדינן אלא כלי תשמישו: **עוקרין.** בהמה. הגידין לבד שעל פרסותיה עוקר וחותך אפוגרימ"ט בלע"ז: **בסוס שרכב עליו.** דהוא כלי תשמיש: **עיקור שיש בה טריפה.** שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרוס לבהמה טריפות בידים:

מנשר

צנון וחזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. והא דאמרינן בפרק כילד מעברין (עירובין דף נו.) נראה צנון נראה סם חיים והא תניא נראה סם המות לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים י"ל דמיירי הכא בעת שהוא סם חיים ועוד יש ספרים דגרסי התם כאן בעלין כאן באמהות שהאמהות הם לעולם חיים והכא נמי איירי באמהות ואע"ג דאמרינן (כ) שרבי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה מ"מ אוכלי שולחנו היו רבים: **שלא פסקו משלחנם צנון.** אין זה רבותא אלא שהיו מרבים סעודת שולחנם שהיו צריכין לחתך ולהפך מאכל ולהרחיב בני מעיים: **ואי חוקה היא היכי שרפינן.** תימה מאי קפריך דלמא לעולם חוקה היא וכיון דכתיבא באורייתא לא גמרינן מינייהו דהכי אמרינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) גבי מצות הנהרגין דרבנן אמרי בסייף כדרך שהמלכות עושה ור' יהודה סבר בקופיץ ותניא אמר להם ר' יהודה לחכמים יודע אני שמיתה מנוולת היא זו אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחוקותיהם לא תלכו אמרו לו כיון דכתיב הריגה באורייתא אנן לא גמרינן מינייהו דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפינן אלא כיון דכתיבא באורייתא לאו אנן מינייהו קא גמרינן ה"נ וכו' וא"כ מאי פריך ומיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דרבנן דמתניתין היינו ר' יהודה דהתם (א) לא חייש לכתיבה דאורייתא אכן קשיא דהכא מסקינן דלכ"ע שריפה לאו חוקה היא והתם משמע דחוקה היא לכ"ע והוה אסירא אי לאו טעמא דכיון דכתיב וכו' לכך פירש ר"י דתרי גווני חוקה הוו אחד שעושין לשם חוק לעבודת כוכבים ואחד שעושין לשם דעת הבל ושטות שלהם והכא בשמעתין איירי באותו חק שעושים לשם עבודת כוכבים וה"פ ר"מ סבר שריפה לאו חוקה היא לעבודת כוכבים להכי פריך ואי חוקה לעבודת כוכבים אנן היכי שרפינן והא כתיב ובחוקותיהם לא תלכו ואע"ג דכתיבא באורייתא יש לאסור כיון שלהם הוא חק לעבודת כוכבים דומיא דמצבה כשהיו מקריבין עליה אבות היתה אהובה לפניו משעשאוה האמוריים חק לעבודת כוכבים שנאה והזהיר עליה דכתיב (דברים טז) לא תקים לך מצבה ומסיק אלא דכ"ע לאו חוק היא לשם עבודת כוכבים ומ"מ הוא חק הבל ושטות ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נב:) משמעי חק הוא משום חשיבות לפי מסקנא דהכא ולהכי אפילו רבי יהודה מודי דלא גמרינן מינייהו אי כתיבא בדאורייתא (ב) ולאו חק לעבודת כוכבים הוא אבל ודאי אי לא הוה כתיבא בדאורייתא לא היה לנו להתנהג אף במנהגן של שטות וסייף אינו כתיב בקרא אלא לשון הריגה כתיב ויש לקיימו בקופיץ ואפילו בעיר הנדחת נמי דכתיב (דברים יג) לפי חרב איכא למימר דקופיץ הוא בכלל חרב ורבנן סברי דאיכא טעמא התם דקופיץ מיתה מנוולת לא עבדינן כדאמרינן התם: **עוקרין על המלכים.** וא"ת ואמאי לא פריך והאיכא צער בעלי חיים כדפריך לקמן (דף יג.) גבי נושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים דבשלמא משום בל תשחית ליכא דכיון דלכבודו של מלך עושין כן אין כאן השחתה אלא הוי כמו תכריכין של מאה מנה אלא צער בעלי חיים איך הותר וי"ל דשאני כבוד המלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד רבים ודחי צער בעלי חיים (ל): **עיקור שיש בה טריפה.** פ"ה דאסור לגרוס טריפות לבהמה טהורה בידים ותימה וכי קדשים הם שיהא אסור לגרוס להם טריפות ואי משום בל תשחית הוא אם כן היכי מוכח מהכא דמיירי בבהמה טהורה אפילו בבהמה טמאה נמי שייך איסור בל תשחית ועוד קשיא דבתוספתא משמע דאסור ומותר אאכילה קאי לכך נראה לפרש אסור באכילה והכי תניא בהדיא בתוספתא דשבת (פ"ח) עוקרין על המלכים ולא מדרכי האמורי עיקור שיש בה טריפה אסור באכילה ומותר בהנאה עיקור שאין בה טריפה מותר באכילה וא"ת מאי קמ"ל ברישא פשיטא דאסור באכילה ויש לומר דמותר בהנאה אצטריכא ליה שלא לאסור בהנאה מפני כבוד המלך וגם בסיפא אצטריכא לאשמעינן אף היתר אכילה שלא יאסר מפני כבוד המלך:

תגלחת

עין משפט נר מצוה

א [טוש"ע י"ד סי' רפה סעיף ב בהגה]:

לז ב מיי' פ"ד מהלכות דעות הלכה [ו] ט:

לח ג ד מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כו ופ"ב מהל' מלכים הלכה א טור ש"ע י"ד סי' שמח סעיף א [וברב אלפס עוד במועד קטן דף רלב:]:

* * *

רבינו חננאל

נתפרדה חבילתי. אונקלוס בר קלוניקוס איגייר שדר קיסר גונדא דרומאי בתריה משכינהו בקראי גיירינהו הדר שדר אחריני ואמר להו לא תימרו ולא מידי אמר להו אימא לכו מילתא בעלמא ניפרא נקיט נורא לאפיפירא שהוא פחות ממנו האבוקה לפניו וכן אפיפירא לדוכסא דוכסא להגמונא הגמונא לקומא קומא הוא המלך מי נקיט אבוקה קמי חד אמרו ליה לא אמר להו והא בישראל כתיב וה' הולך לפניהם יומם וגו' יש אומה בעולם כמותם איגיור הדר שדר וכו'. ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך שני גאים בדור אחד זה אנטונינוס ורבי שלא פסק משולחנם לא חזרת ולא קישות קישואים קטנים ולא צנון: מתני' יום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל מיתה שאין בה שרפה וכו' ש"מ דשרפה חוקת עבודת כוכבים היא אי הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי אנן היכי שרפי' ובחקותיהם לא תלכו ודחי' לא דכולי עלמא שרפה לאו חוקת עבודת כוכבים היא חשיבותא היא ובהא פליגי ר' מאיר סבר לא שנא מיתה שיש בה שרפה ולא שנא מיתה שאין בה שרפה חשיבא להו ופלחי בה לעבודת כוכבי' ורבנן סברי מיתה שיש בה שרפה כלומר מיתת אדם חשוב שיש בה שרפה פלחי לה לעבודת כוכבים מיתת שאר בני אדם שאין בה שרפה לא חשיבא להו ולא פלחי בה לעבודת כוכבים: גופא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו'. וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה שורפין עליהם מיטתן וכל כלי תשמישן ומעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס בשבעים מנה צורי. ותניא עוקרין על המלכים ואוקימ' בסוס שהיה רוכב עליו ומקשי' ובהמה טהורה אין עוקרין עליו והתניא עיקור שיש בה